ALTERNATOR
Misliti znanost.

O meji možnega

30. 4. 2026

Številka: 08/2026

Avtorica:

- Lea Kuhar

Foto: Luka Cjuha

Tretjega maja 1968 je policija vdrla na univerzo Sorbona v Parizu (https://web.archive.org/web/20160303190636/http:/www.metropoleparis.com/1998/318/chron318.html) in aretirala študente, ki so protestirali proti zaprtju univerze v Nanterru. To je sprožilo ulične spopade in postavitev prvih barikad v Latinski četrti. Študentom so se kmalu pridružili tudi delavci. Več velikih sindikatov je 13. maja pozvalo (https://www.marxists.org/history/france/may-1968/may-13.htm) k enodnevni splošni stavki v znak solidarnosti s študenti. Teden dni kasneje je v Franciji stavkalo 10 milijonov ljudi (https://isreview.org/issue/111/may-1968-and-revolt-lyceens/index.html) . Študentje so blokirali univerze, delavci so blokirali tovarne, številna podjetja so zaprla vrata in javno življenje je zastalo. Država je bila paralizirana. Dva meseca kasneje so bile razpisane predčasne volitve. De Gaullova Zveza za obrambo republike je skupaj z Neodvisnimi republikanci dobila 352 od 487 (http://archive.ipu.org/parline-e/reports/arc/FRANCE_1968_E.PDF) sedežev v parlamentu. Malo po vrhuncu največjih protestov v zgodovini Francije (https://jacobin.com/2018/05/how-beautiful-it-was) je torej na volitvah zmagala desnica. Kako je to mogoče?

Ena od možnosti, kako si lahko razlagamo dani paradoks, je ta, da razumemo volitve kot mehanizem, ki vnaprej izključi vsako resnično radikalno alternativo. Namesto da bi volilni proces izrazil ljudsko nezadovoljstvo, deluje kot filter, ki v polje politične reprezentacije spusti le tiste vsebine, ki ne ogrožajo temeljnih družbenih razmerij moči. Sodobna parlamentarna demokracija v tem smislu določa mejo možnega. Vsaka ideja, ki bi to mejo prestopila, je v diskurzu strank in medijev nemudoma označena za utopično, nevarno ali neizvedljivo. V takšnem okolju se politična volja ljudstva omeji na izbiro med variacijami obstoječega reda, medtem ko ostaja resnična strukturna alternativa potisnjena onkraj meja volilnega procesa.

Eden izmed najvidnejših predstavnikov dane teze je francoski filozof Alain Badiou. Njegovo kritično pozicijo lahko

razdelimo na dve temeljni ravni: na kritiko volilnega dejanja in na preizpraševanje vsebine volilne izbire. Prva raven se nanaša na samo prakso voljenja, za katero Badiou pravi (https://www.versobooks.com/blogs/news/994-alain-badiou-before-the-election) , da pogosto temelji na kolektivnih afektih, kot je strah, ki ga država izkorišča za potrjevanje lastne legitimnosti. Pri tem Badiou ločuje dve dimenziji strahu. Reakcionarni strah je usmerjen neposredno v zunanje grožnje in izgubo obstoječih privilegijev. Ta strah se na primer v slovenskem političnem prostoru udejanja kot strah pred migranti, Romi ali gospodarsko nestabilnostjo. Drugi strah je »strah pred strahom« in predstavlja sekundarni afekt, ki ni usmerjen v zunanje grožnje, temveč v odziv države na prvi strah. Gre za strah pred vzponom avtoritarnega gospodarja in represivnega policijskega aparata, ki se v našem političnem prostoru manifestira kot strah pred janšizmom. Bistvo Badioujeve analize je v ugotovitvi, da volilni subjekt znotraj te afektivne zanke ne glasuje iz prepričanja v pravilnost svoje izbire, temveč volitve postanejo zgolj defenzivno dejanje, s katerim poskuša volilec v stanju politične paralize preprečiti tisto, kar razume kot večje zlo.

Druga raven Badioujeve kritike se osredotoča na preizpraševanje vsebine volilne izbire oziroma na vprašanje, kaj sploh izbiramo, ko oddamo svoj glas. Badioujev odgovor (https://www.lacan.com/badeu.htm) je, da vsak glas zgolj utrdi »kapitaloparlamentarizem«, torej »kombinacijo ekonomske prevlade kapitala in političnega predstavniškega sistema«. Ne glede na to, katero manjše zlo izberemo, z voljenjem po mnenju Badiouja dajemo legitimacijo pravnopolitičnemu okviru, ki omogoča nemoteno delovanje globalnega trga. Volitve znotraj tega sistema ne ponujajo resnične spremembe družbene strukture, temveč le izbiro med različnimi upravljalci istega kapitalističnega ustroja. V tem sistemu so ključne strateške odločitve že vnaprej določene z ekonomsko nujnostjo kapitala, vloga političnih strank pa se zvede na tisto, kar Badiou imenuje »subjektivizacija nujnosti« – proces, v katerem politiki zunanje tržne pritiske ljudem prodajo kot polje navidezne svobodne izbire. V kapitaloparlamentarizmu, pravi Badiou, je vsak poskus dejanske alternative vnaprej diskvalificiran kot neracionalen, s čimer sistem učinkovito zapira prostor za kakršno koli politiko, ki ne bi bila podrejena diktatu trga.

Kritika parlamentarne demokracije odpira dve vrsti vprašanj. Po eni strani odpira vprašanje udeležbe na volitvah. Voliti ali ne voliti je dilema, ki teoretike levice zaposluje že vsaj stoletje. Italijanski marksistični teoretik Amadeo Bordiga je pred dobrim stoletjem v svoji analizi demokracije (https://www.marxists.org/archive/bordiga/works/1922/democratic-principle.htm) zapisal, da demokracija v kapitalistični državi ni princip pravičnosti, temveč specifičen »mehanizem organizacije«, ki služi interesu vladajočega razreda. Ko je leta 1920 vse komuniste pozval k bojkotu volitev (https://www.marxists.org/archive/bordiga/works/1920/abstentionists.htm) , je zapisal: »V družbi, razdeljeni na razrede, je država organizacija moči tistega razreda, ki je ekonomsko privilegiran«. V nasprotju z anarhisti, ki so na splošno zavračali politiko, je bila Bordigova abstinenca od volitev politična in strateška. Trdil je, da sodelovanje na volitvah delavce zavaja, da je sprememba po legalni poti mogoča, socialistični poslanci, ki pridejo v parlament, pa neizogibno podležejo reformizmu in kompromisom z meščanstvom. Bordigo je nato napadel Lenin (https://www.marxists.org/archive/lenin/works/1920/lwc/) , ki je trdil, da je Bordigov absolutni bojkot volitev doktrinaren in nerealen. Po Leninovem mnenju bi morali komunisti v parlamentu sodelovati, da bi ga »razkrojili od znotraj« in ga izkoristili za nagovarjanje množic, ki še vedno verjamejo v demokracijo. Po drugi strani je bil Bordiga deležen tudi kritike Antonia Gramscija. Ta mu je očital sektaštvo (https://www.marxists.org/archive/gramsci/spw2-contents.htm) . Podobno kot Lenin je trdil, da s pozivanjem k bojkotu partijo ločuje od realnega življenja delavcev, ki se zanimajo za volitve, in da s tem prepušča prostor reformistom. Najpogosteje pa so Bordigi (zlasti socialisti) očitali, da njegov bojkot volitev pomaga fašistom, in sicer z argumentom, da če komunisti ne sodelujejo na volitvah in ne podprejo koalicij proti desnici, s tem razbijajo enotnost delavskega razreda in Mussoliniju omogočajo lažjo pot do oblasti.

Po drugi strani kritika parlamentarne demokracije odpira vprašanje, kako razumeti politično prakso. Če se vrnemo k Badiouju (https://www.versobooks.com/blogs/news/994-alain-badiou-before-the-election) , ta politiko razume kot »organizirano kolektivno delovanje, ki sledi določenim načelom in si prizadeva, da bi v realnosti razvilo posledice nove možnosti, ki jo prevladujoče stanje stvari potlačuje«. Rečeno zelo preprosto, prava politika se odvija na ulicah in ne znotraj parlamenta. S takšnim pojmovanjem Badiou ne le zavrača volilni mehanizem, temveč na novo opredeljuje politično prakso. Prava politika se zanj odvija onkraj meje možnega, to je zunaj državnih okvirov, kjer bivajo tisti, ki jih obstoječi sistem vztrajno zanika. Ti imajo več imen. Poznamo jih kot Marxov »proletariat«, Rancièrjev »delež tistih brez deleža«, Badioujeve »elemente, izločene iz situacije«, Gramscijeve »subalterne razrede«, Agambenov »homo sacer«, Fanonove »pogubljene«, Motenovo »podskupnost« ipd. Vsem je skupno to, da v očeh parlamentarne demokracije nimajo legitimnega mesta; so prazna mesta obstoječega sistema, ki šele skozi svoje organizirano delovanje zunaj institucij vzpostavijo prostor resnične politike. Ta ne more nastati znotraj parlamentarnih koalicij ali s prilagajanjem realpolitiki, temveč le skozi vztrajanje pri načelih, ki so za obstoječi red nepredstavljiva.

K omenjenima dvema poantama bi lahko dodali še nekoliko antibadioujevsko vprašanje: ali so mogoči zgodovinski trenutki, v katerih parlamentarna demokracija preseže okvire kapitaloparlamentarizma? Gre za vprašanje možnosti obstoja volilnega procesa, ki ga ne bi poganjal reaktivni strah pred neznanim, temveč želja po koreniti sistemski družbeni spremembi. Gre za vprašanje volilnega procesa, katerega rezultat bi dejansko udejanjil nova družbena razmerja moči onkraj kapitalističnih. Eden najboljših primerov, če takšne izjeme obstajajo, bi lahko bil Čile v zgodnjih sedemdesetih letih, ko je Salvador Allende, kandidat koalicije Ljudska enotnost (šp. *Unidad Popular*), na volitvah zmagal s programom korenitih reform. Vendar pa čilska izkušnja, za katero bi lahko rekli, da je za trenutek spremenila mejo možnega in začela ogrožati strukturne temelje kapitala, tudi pokaže, kako se je obstoječi sistem z brutalnim vojaškim udarom odzval na Allendejevo zmago in poskrbel, da politični poskus, ki je presegel okvire dopustnega, ni imel prihodnosti znotraj obstoječega reda.

Če se vrnemo k paradoksu iz maja 1968, lahko rečemo, da obstaja več različnih interpretacij, ki pojasnjujejo rezultat francoskih volitev. Nekateri avtorji (https://archive.org/details/preludetorevolut00sing) trdijo, da je manjkala prava stranka,

ki bi bila zmožna v parlamentarni strukturi odražati delovanje protestnih množic. Sicer je obstajala francoska komunistična partija (PCF), ki pa je ekonomske reforme postavila pred politično transformacijo. Osredotočila se je namreč na tradicionalne sindikalne zahteve (višje plače, krajši delovni čas), kar je privedlo do razcepa med radikalnimi težnjami študentov in pragmatičnimi cilji sindikalnega vodstva. Drugi avtorji (https://www.versobooks.com/products/1980-the-new-spirit-of-capitalism) trdijo ravno nasprotno – da je obstoječi kapitalistični sistem zahteve protestnikov nekako posrkal vase in jih uporabil za lastno transformacijo. Dana pozicija pravi, da je obstoječi kapitalistični ustroj izkoristil upor proti stari hierarhiji za uvedbo fleksibilnega neoliberalnega modela, v katerem so bile zahteve po individualni avtonomiji in kulturni svobodi preoblikovane v nove oblike tržne potrošnje in menedžerske kontrole, medtem ko je bil radikalni kolektivni potencial delavstva nevtraliziran. Skratka, medtem ko prve interpretacije trdijo, da so dogodki iz maja 1968 izgubljena priložnost, druge pravijo, da je šlo za ironičen uspeh. Ne glede na to, na kateri poziciji stojimo, lahko rečemo, da zmaga desnice po največjih protestih v zgodovini Francije ni bila zgodovinsko naključje, temveč logična posledica kapitaloparlamentarizma, ki je v tedanji družbeni ureditvi določil mejo možnega. Da bi to mejo prestopila, se mora politika vrniti tja, kjer se je maj 1968 začel, torej v prostor onkraj institucij, v kolektivno organiziranje in vztrajanje pri načelih, ki jih diktat trga in politika strahu ne moreta ponotranjiti.

https://www.alternator.science/sl/krajse/o-meji-moznega/